

OBRAZOVANJE KAO PODRŠKA PREDUZETNIČKOJ SPREMNOSTI ŽENSKE STUDENSTKE POPULACIJE NA UNIVERZITETU U NOVOM SADU

Danijela Ćirić¹, Teodora Lolić², Marijana Topo³, Tanja Todorović⁴

^{1,2,3,4}Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

¹danijela.ciric@uns.ac.rs, ²teodora.lolic@uns.ac.rs, ³topomarijana@gmail.com, ⁴ttodorovic@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: Jedan od indikatora razvoja određenog društva je i stepen uključenosti žena u preduzetničke aktivnosti što je važan pokazatelj njihovog ekonomskog položaja u društvu. Otklanjanje barijera i podrška ženama da kroče u razvoj sopstvenog biznisa, važan je korak u izgradnji podržavajućeg okruženja za razvoj ženskog preduzetništva kroz promociju, podizanje svesti, obrazovanje, mere finansiranja i podsticajne programe koji će sve to objediniti i ponuditi sveobuhvatnu podršku svim preduzeticama i onima koje će to postati. Bezgraničan kapital znanja, veština i ideja koncentrisan je upravo na Univerzitetu u Novom Sadu, gde danas studira preko 20.000 studentkinja. U ovom radu predstavljeno je istraživanje, sprovedeno u novembru 2019. godine, u kojem je učestvovalo 111 studentkinja Univerziteta u Novom Sadu, učesnica takmičenja za najbolju preduzetničku ideju pod nazivom Space4Women: Zakoračimo u svet novih ideja. Cilj istraživanja bio je da se ispituju namere i stavovi učesnica takmičenja o pokretanju sopstvenog biznisa kao i stavovi o obrazovanju i podršci koje dobijaju tokom studiranja na matičnim fakultetima a koja bi ih podstakla da koriste svoje preduzetničke potencijale.

Ključne reči: preduzetništvo, UNS, žensko preduzetništvo

EDUCATION AS A SUPPORT TO ENTREPRENEURIAL READINESS FEMALE STUDENT POPULATION AT THE UNIVERSITY OF NOVI SAD

Abstract: One of the indicators of the development of a particular society is the degree of women's involvement in entrepreneurial activities, which is an essential indicator of their economic position. Removing barriers and supporting women to start their own businesses is an essential step in building a supportive environment for women's entrepreneurship through promotion, awareness-raising, education, funding and incentive programs that will integrate all of this and offer comprehensive support to all women entrepreneurs and those who want to become that. The limitless capital consisting of knowledge, skills, and ideas are concentrated at the University of Novi Sad, where over 20,000 female students are currently studying today. This paper presents research conducted in November 2019 involving 111 female students from the University of Novi Sad, who participated in the competition for the best innovative idea called Space4Women: Let's step into the world of new ideas. The research aim was to assess the intentions and attitudes of female students about starting their businesses, as well as their attitudes towards the education and support they get while studying at their home faculties.

Key Words: entrepreneurship, UNS, women entrepreneurship

1. UVODNA RAZMATRANJA

U savremenom poslovnom okruženju, preduzetništvo predstavlja ključni faktor rasta i razvoja svake zemlje. zasnovane na ekonomiji znanja. Praćenje na međunarodnom nivou pokazalo je da žensko preduzetništvo daje značajan doprinos svetskoj ekonomiji i to posebno u zemljama niskog i srednjeg dohotka kao što je i Republika Srbija [1]. Poslednjih decenija preduzetništvo i preduzetnička kultura, kao društveni fenomeni, u fokusu su pažnje naučne zajednice koja nastoji da objasni njihov doprinos u domenu ekonomskog rasta, inovacija, zapošljavanja kao i u razvoju karijere žena [2] (Popović Pantić, 2012). Bezgraničan kapital znanja, veština i ideja koncentrisan je upravo na Univerzitetu u Novom Sadu, gde danas studira preko 20.000 studentkinja. Međutim, ovi resursi ostaju u velikoj meri neiskorišćeni tokom studiranja. Značajan problem u realizovanju ovog potencijala predstavlja nepostojanje konkretne podrške za razvoj preduzetništva i podršku od same ideje do njene realizacije, pa zato studentkinje često odustaju od ideje o pokretanju sopstvenog biznisa pre nego što i pokušaju. Kroz ovo istraživanje nastojali smo da sagledamo stavove studentkinja o obrazovanju kao podršci preduzetničkoj spremnosti, zatim stavove o podršci i motivaciji koju dobijaju tokom studija kao i interesovanje za pokretanjem sopstvenog biznisa kako bi dali praktične preporuke za razvoj i implementaciju odgovarajućih neformalnih aktivnosti odnosno programa edukacije i podrške koji su namenjeni studentkinjama Univerziteta u Novom Sadu koje žele da se bave preduzetništvom.

2. POLOŽAJ ŽENA SA ASPEKTA ŽENSKOG PREDUZETNIŠTVA

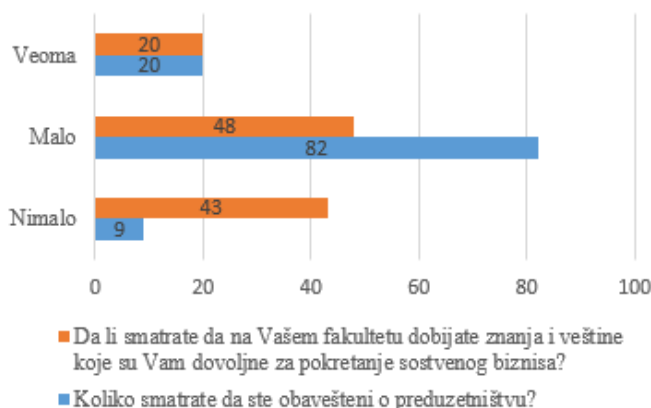
Istorijski posmatrano, položaj žena u poslovnom svetu, uglavnom je bio nepovoljan i nedovoljno okrenut razvoju biznisa. Uloga žena u društvu se sve više menjala kroz vreme te je danas sve češći slučaj da žene započinju sopstveni biznis i tako doprinose ekonomskom razvoju društva, kao i kreiranju drugačijeg pogleda na poslovanje koje je dugo bilo rezervisno samo za muškarce, bar u oblasti vođenja sopstvenog biznisa. Iako broj žena preduzetnica sve više raste, brojne su prepreke i izazovi sa kojima se one suočavaju, a jedan od izazova predstavlja i tradicija. Mnoge od studentkinja dolaze iz sredina u kojima su žene još uvek diskriminisane i čiji je položaj u odnosu na položaj muškarca znatno podređeniji. S obzirom na to da već imaju izgrađena predubeđenja koja su preuzeta iz porodice ili sredine u kojoj žive, dodatni podsticaj i pružanje podrške njihovim idejama i ukazivanje na veliki potencijal i mogućnosti koje imaju od velikog su značaja za kako njihov lični i profesionalni razvoj, tako i za unapređenje njihovog položaja u društvu.

Obrazovni sistem treba da preuzme važnu ulogu u tom procesu. Problem je što je obrazovanje i dalje nefleksibilan, dominantno zasnovan na teoriji i orijentisan na produkciju kadrova koji će raditi u već postojećim kompanijama. Obrazovni sistemi koji podstiču studentkinje na inicijativnost, proaktivnost i inovativnost pozitivno bi uticali na razvoj preduzetništva i samozapošljavanje kao karijerne opcije u toku ili nakon završetka školovanja[3].

3. OPIS ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA REZULTATA

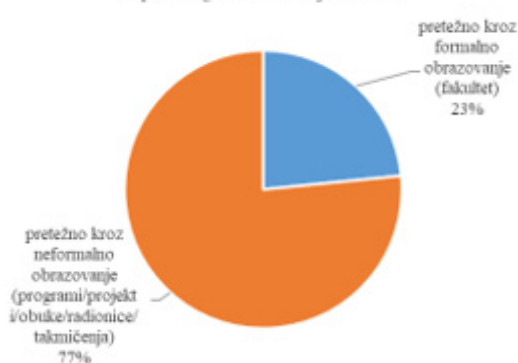
Opšti cilj istraživanja bio je da se ispituju namere i stavovi studentkinja Univerziteta u Novom Sadu o pokretanju sopstvenog biznisa kao i stavovi o obrazovanju i podršci koje dobijaju tokom studiranja na matičnim fakultetima, a koja bi ih podstakla da koriste svoje preduzetničke potencijale. Uzorak su činile studentkinje koje su se prijavile na takmičenje za najbolju inovativnu ideju pod nazivom Space4Women: Zakoračimo u svet novih ideja, uzevši kao premisu da ova grupa predstavlja reprezentativni uzorak ženske studentske populacije koja pokazuje interesovanje za preduzetništvo. Takmičenje Space4Women: Zakoračimo u svet novih ideja se organizovalo u okviru istoimenog projekta u poslednjem kvartalu 2019. godine i bilo je namenjeno studentkinjama osnovnih, master ili doktorskih studija svih fakulteta Univerziteta u Novom Sadu koje žele da preuzmu inicijativu, razmišljaju kreativno i zakorače u svet preduzetništva. Na takmičenje su mogle da se prijave studentkinje koje su imale inovativnu ideju za razvoj novog ili unapređenje postojećeg proizvoda odnosno usluge. Da bi se istražile namere i stavovi učesnica takmičenja, sastavljen je upitnik koji se sastojao od nekoliko tematskih celina, sačinjenih od pitanja zatvorenog tipa. Upitnik je u elektronskoj formi distribuiran učesnicama takmičenja tokom novembra 2019. godine. Ukupno je anketirano 111 studentkinja od kojih većina pohađaju osnovne akademske studije, 64 (57,6%), 28 (25,2%) pohađa master studije a 19 (17,1%) pohađa doktorske studije. U anketi su učestvovala studentkinje koje dolaze iz različitih naučnih polja, respektivno 66 (59,5%) iz tehničko-tehnoloških nauka, 23 (20,7%) iz društveno-humanističkih nauka, 14 (12,6%) iz prirodno-matematičkih nauka i 8 (7,2%) iz medicinskih nauka. 67 (60,4%) studentkinja se izjasnilo da nisu imale, u okviru formalnog obrazovanja, predmete koji se bave preduzetništvom, dok je njih 44 (39,6%) imalo. Na pitanje gde sebe vide, kao zaposlena lica, 60 (54,1%) se izjasnilo u sopstvenoj kompaniji, 26 (23,4%) u postojećoj kompaniji, u privatnom sektoru, 17 (15,3%) u javnom sektoru, 5 (4,5%) u porodičnoj firmi i 3 (2,7%) u nevladinom sektoru. Na pitanje kada bi pokrenuli sopstveni biznis, ukoliko bi to radili, 30 (27%) se izjasnilo kako bi to učinile tokom studija, 41 (36,9%) se izjasnilo da bi to uradile u narednih 5-10 godina nakon završetka studija, 37 (33,3%) nekada u životu dok njih 3 (2,7%) ne zna. Iz gorenavedenih rezultata može se videti da značajan deo ispitanica vidi pokretanje sopstvenog biznisa kao karijerni put, a mišljenja o momentu kada bi pokrenule biznis su podeljena. U svakom slučaju,

Na slici 1 može se videti da većina studentkinja smatra da nisu u dovoljnoj meri obaveštene o preduzetništvu i da na svom fakultetu uglavnom dobijaju malo ili nimalo znanja i veština potrebnih za pokretanje sopstvenog biznisa. Sa druge strane, interesantno je to da većina njih smatra da se znanja i veštine koji su potrebni za pokretanje sopstvenog biznisa najviše stiču kroz neformalno obrazovanje (Slike 2) što je veoma bitno jer se može postaviti pitanje da li su ovakvi stavovi posledica iskustva ili zaključka na osnovu nedovoljnog bavljenja preduzetništvom u sklopu formalnog obrazovnog sistema. Značaj neformalne edukacije je u ekspanziji, a prema rezultati istraživanja može se videti da je značajan broj studentkinja spreman da odvoji od 2 sata i više nedeljno za neformalne edukacije, dok se 37% uzorka izjasnilo da bi odvojili koliko god je vremena potrebno (Slika 3).

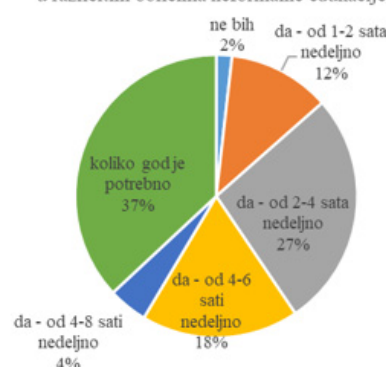
Slika 1. Stavovi o znanjima, veštinama i informisanosti

Da li smatrate da se znanja i veštine potrebne za pokretanje sopstvenog biznisa trebaju sticati...

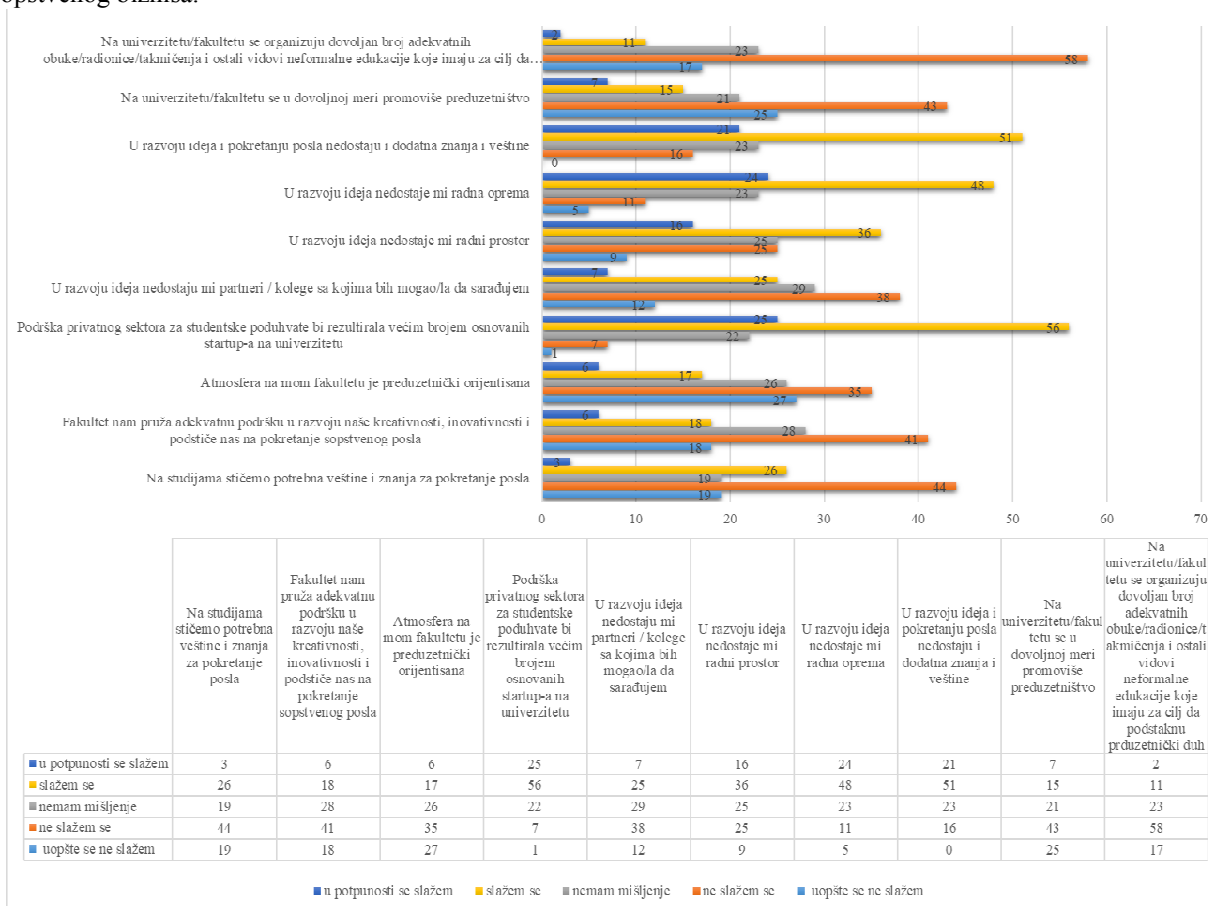
Slika 2. Stavovi o vrsti edukacije

Da li biste odvojili svoje slobodno vreme kako biste učestvovali u različitim oblicima neformalne edukacije?

Slika 3. Stavovi o vremenu koje bi posvetile edukaciji

Na slici 4 mogu da se vide stavovi ispitanica o podršci i motivaciji koju dobijaju tokom studija za pokretanje sopstvenog biznisa.

Na osnovu rezultata moglo bi se zaključiti da je stav studentkinja po pitanju toga da li dobijaju adekvatnu podršku za razvoj kreativnosti i inovativnosti od strane obrazovne institucije uglavnom negativan jer 36,9% njih smatra da ne dobijaju adekvatnu podršku od strane fakulteta, 45% smatra da im u razvoju ideje nedostaje radni prostor, a 64,8% smatra da im u razvoju ideje nedostaje radna oprema. Interesantno je da je većini studentkinja nedostaju potrebna znanja i veštine (64,8%), a da se čak njih 56,7% posto izjasnilo da potrebna znanja i veštine ne dobijaju na studijama. S obzirom na to da su u istraživanju učestvovala studentkinje koje su se prijavile na takmičenje za najbolju inovativnu ideju, uzimajući u obzir da ih zanima ovakav vid aktivnosti koja ima za cilj promociju preduzetništva na Univerzitetu u Novom Sadu, zanimljiv je podatak da čak 71,2 % ispitanica nisu učestvovala u ovakvim i sličnim programima tokom studijam, ali da ipak sa druge strane smatraju da se na obrazovnim institucijama ne organizuje dovoljan broj adekvatnih programa neformalne edukacije koji imaju za cilj da podstaknu preduzetnički duh, kao i da se na univerzitetu i fakultetima u dovoljnoj meri ne promoviše preduzetništvo. Ovo je veoma važno iz razloga što anticipira da bi podaci mogli da budu drugačiji ukoliko bi se na Univerzitetu u Novom Sadu sproveo veći broj programa koji su posvećeni razvoju ženskog preduzetništva. Na osnovu ovih rezultata moglo bi da se dovede u pitanje to da li adekvatna podrška od strane obrazovnih institucija može pozitivno da utiče na motivaciju studentkinja da se bave preduzetništvom ali to bi u ovom slučaju moglo da bude predmet nekih budućih istraživanja koje bi se sproveo na osnovu stavova koji preovladavaju u ovom upitniku.

4. ZAKLJUČAK

Razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetnika, koji čine preko 99% svih privrednih subjekata u Republici Srbiji, od presudnog je značaja za oporavak i razvoj privrede, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda građana i veoma je važno da mladi, koji su budući nosioci ekonomskog razvoja i rasta dobijaju adekvatnu podršku i da im se pruži oslonac za dugoročni razvoj preduzetničkog duha kroz edukativne aktivnosti i kontinuirani program podrške. Predavanja i istraživanja obično čine osnovni sadržaj misije koju ima većina univerziteta u svetu. Međutim, i ekonomski razvoj kao i finansijske potrebe univerziteta uspostavljaju još jednu novu misiju kojom se univerziteti transformišu iz predavačkih u preduzetničke.

Na osnovu rezultata istraživanja moglo bi se zaključiti da bi Univerzitet u Novom Sadu trebalo da preuzme aktivniju ulogu u promovisanju celoživotnog učenja studenata kroz reformisano formalno obrazovanje, koje pored znanja, omogućuje razvoj i sticanje preduzetničkih i drugih veština. Na ovaj način, set znanja i veština omogućio bi studentkinjama veću zapošljivost kao i sticanje šire slike o tome koje ih sve prilike i mogućnosti čekaju nakon studija. Ono što je takođe neophodno to je da se više obrati pažnja na potrebe studentkinja i da se organizuju adekvatni programi koji imaju za cilj promociju i afirmaciju preduzetništva kroz koje bi studentkinje mogle da razvijaju svoje ideje i steknu potrebne praktične veštine koje su im neophodne za otpočinjanje sopstvenog biznisa. Takođe je važno omogućiti pristup neophodnim resursima kako bi mogle da iskažu svoj kreativni potencijal, da se kroz različite simulacije i takmičenja u praksi bave preduzetništvom, da uče od obučanih trenera i iskusnih preduzetnika o pokretanju i vođenju posla. Važno je takođe napraviti saradnju sa kompanijama kroz koncept otvorenih inovacija. Činjenica da studentkinje slabije učestvuju u programima nije uslovljena manjkom interesovanja već slabijom ponudom kako u okviru formalnog tako i neformalnog sistema obrazovanja. Formalno i neformalno obrazovanje tokom studija čine dva paralelna i moglo bi se reći simbiotska sistema koji se međusobno dopunjuju i podjednako su važna kako za lični tako i profesionalni razvoj svakog studenta. Iz tog razloga je potrebno da u okviru oba vida obrazovanja postoji jasan strateški pristup razvoju i implementaciji kako teorijskog znanja tako i praktičnih aktivnosti koje doprinose razvoju preduzetništva jer dualizam u ovom kontekstu može pozitivno da utiče ne samo na razvoj preduzetništva već i na celokupan privredni razvoj zemlje.

5. LITERATURA

- [1] I.Elaine Allen, Nan Langowitz, Amanda Elam, Monica Dean (2007). *Report on Women and Entrepreneurship*. Babson, London: Global Entrepreneurship Monitor.
- [2] Sanja Popović Pantić, S. (2012). *Žensko preduzetništvo kroz samozapošljavanje u Srbiji tokom tranzicije: uporedna analiza i empirijsko istraživanje*. Doktorska disertacija. Preuzeto sa <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:6928/bdef:Content/download>, 23. Novembar 2018.
- [3] Danijela Čirić, Danijela Gračanin, Jelena Stanković, Jelena Čurčić, *Značaj i potencijali ženskog preduzetništva na Univerzitetu u Novom Sadu*, XXV Skup Trendovi Razvoja –Kvalitet visokog obrazovanja, Kopaonik, 11.-14. 02. 2019.